

УДК 373.015

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/57-1-44>

**Людмила КОЛБІНА,**

*orcid.org/0000-0001-6249-9546*

*кандидат педагогічних наук,*

*доцент кафедри педагогічних технологій початкової освіти*

*Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет  
імені К. Д. Ушинського»*

*(Одеса, Україна) Kolbina.ludmila79@gmail.com*

## **ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТНІХ СПЕЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО ПРОФІЛАКТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В РОБОТІ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ СХИЛЬНИМИ ДО ПРОЯВУ БУЛІНГУ**

*Стаття присвячена актуальній проблемі необхідності діагностики готовності майбутніх спеціальних педагогів до профілактичної діяльності в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами схильними до прояву булінгу. Мета статті полягає у теоретичному обґрунтуванні та виділенні компонентів, критеріїв та рівнів готовності майбутніх спеціальних педагогів до профілактичної діяльності в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами схильними до прояву булінгу. Описані результати проведеного експериментального дослідження рівня сформованості компонентів готовності майбутніх спеціальних педагогів до профілактичної діяльності в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами схильними до прояву булінгу. Визначено, що готовність майбутніх спеціальних педагогів до профілактичної діяльності в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами схильними до прояву булінгу – це особистісний психологічний стан професійної готовності до даного процесу, який передбачає наявність знань, умінь і навичок, необхідних для кваліфікованого виконання професійних функцій і ролей. Охарактеризовані особливості діагностичної роботи, яка проводилася на основі виділених компонентів готовності: мотиваційно-ціннісного, організаційно-компетентнісного, профілактичного, змістовного, які взаємопов'язані та взаємозумовлені між собою, кожен з яких визначає критерії та показники, за якими дана готовність оцінювалася. Визначені та описані критерії та показники компонентів готовності майбутніх спеціальних педагогів до профілактичної діяльності в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами схильними до прояву булінгу є необхідними для встановлення рівнів сформованості даної готовності у майбутніх спеціальних педагогів. На основі виділених компонентів було проведено експериментальне дослідження, яке проходило в чотири етапи. Перший етап дослідження (за мотиваційно-ціннісним компонентом), ставив за мету визначення рівня мотивації на успіх; на невдачу, боязні невдачі (за методикою Реана «Мотивація успіху і боязнь невдачі»). Другий етап дослідження (за організаційно-компетентнісним компонентом) передбачав по-перше: визначити «Чи вміє майбутній спеціальний педагог налагоджувати відносини з оточуючими?» (за методикою Г. Розен «Визначення рівня перцептивно-невербальної компетенції»); по-друге: визначення оцінки комунікативних та організаторських здібностей (за методикою «КОЗ – 1»). Третій етап дослідження (за профілактичним компонентом), передбачав виявлення: «Чи вміє майбутній спеціальний педагог орієнтуватися в своїй діяльності, відчувати всі тонкощі профілактичного процесу?» (за власною анкетною). Останній четвертий етап дослідження (за змістовним компонентом) дав змогу виявити рівень знань стосовно булінгу (за власним опитувальником).*

**Ключові слова:** *готовність, булінг, майбутні спеціальні педагоги, діти з особливими освітніми потребами.*

**Lyudmila KOLBINA,**

*orcid.org/0000-0001-6249-9546*

*Candidate of Pedagogical Sciences,*

*Associate Professor at the Department of Pedagogical Technologies in Primary Education*

*South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky*

*(Odesa, Ukraine) Kolbina.ludmila79@gmail.com*

## **FUTURE SPECIAL EDUCATORS' READINESS FOR PREVENTIVE ACTIVITY IN WORK WITH CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS PRONE TO BULLYING**

*The article is devoted to the urgent problem of the need to diagnose the readiness of future special teachers for preventive activity in work with children with special educational needs prone to the manifestation of bullying. The purpose of the article is the theoretical justification and determining the components, criteria and levels of future special educators' readiness for preventive activity in work with children with special educational needs prone to bullying. The results of the conducted experimental study on the level of forming the components of the future special teachers'*

*readiness for preventive activity in work with children with special educational needs prone to the manifestation of bullying are described. It was determined that future special educators' readiness for preventive activity in work with children with special educational needs prone to bullying is a personal psychological state of professional readiness for this process, which implies the presence of knowledge, abilities and skills necessary for the qualified performance of professional functions and roles. The author described the features of the diagnostic work, which was carried out on the basis of selected components of readiness: motivational and value-oriented, organizational and competence-based, preventive, content-oriented, which are interconnected and mutually determined, each of which determines the criteria and indicators by which this readiness was assessed. The defined and described criteria and indicators of the components of future special educators' readiness for preventive activity in work with children with special educational needs prone to the manifestation of bullying are necessary for establishing the levels of formation of this readiness in future special educators. Based on the selected components, an experimental study was conducted, which took place in four stages. The first stage of the research (on the motivational and value-oriented component) aimed to determine the level of motivation for success; for failure, fear of failure (according to Rean's methodology "Motivation of success and fear of failure"). The second stage of the study (according to the organizational and competence-based component) included, firstly, the determination of whether "the future special teacher able to establish relationships with others?" (according to the methodology of G. Rosen "Determining the level of perceptual-non-verbal competence"); secondly: determining the assessment of communicative and organizational abilities (according to the "KOZ – 1" method). The third stage of the study (according to the preventive component) involved identifying: "Is the future special educator able to navigate in their activities, to feel all the subtleties of the preventive process?" (according to our own questionnaire). The last, fourth, stage of the study (according to the content-oriented component) made it possible to reveal the level of knowledge about bullying (according to our own questionnaire).*

**Key words:** *readiness, bullying, future special educators, children with special educational needs.*

**Постановка проблеми.** Проблему булінгу почали досліджувати у 60–70-х роках ХХ ст., коли суспільство замислилося над існуванням зв'язку між явищами агресивної поведінки в соціумі та тим, як діти проходять соціалізацію протягом шкільних років, та почало усвідомлювати важливість підготовки кваліфікованих спеціалістів, які зможуть проводити успішну профілактичну роботу в освітньому середовищі. Цінність дослідження незаперечна, оскільки число дітей як з типовим так і з нетиповим рівнем розвитку з такою поведінкою зростає.

Як доводять дослідження, булінг можна вважати першим кроком до справжнього насильства та злочинної поведінки. Для запобігання цього явища, людство почало усвідомлювати важливість вивчення причини та його наслідків.

Спираючись на дослідження О. Калашник, «булінг – тривожна тенденція, особливо для сучасного дитячого і молодіжного середовища» (Калашник, 2019: 4). Взагалі в перекладі з англійської мови булінг означає цькування та залякування

За даними опитування, представленого сьогодні Дитячим фондом ООН (ЮНІСЕФ) та Спеціальною представницею Генерального секретаря ООН з питань насильства щодо дітей, третина молодих людей у 30 країнах світу стають жертвами онлайн-булінгу, а кожна п'ята молода людина змушена була пропускати заняття в школі через кібербулінг та насильство. В Україні 29% опитаних дітей були жертвами саме онлайн-булінгу, а 16% були змушені пропускати через це шкільні заняття. Майже три чверті респондентів, які ано-

німно відповіли на запитання молодіжного опитування U-Report, також зазначили, що найчастіше онлайн-булінг трапляється в соціальних мережах, зокрема у Facebook, Instagram, Snapchat і Twitter.

У межах дослідження, вважаємо за необхідне визначити готовність майбутніх спеціальних педагогів до профілактичної діяльності в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами схильними до прояву булінгу, так як ця категорія дітей є найуразливішою сьогодні, а працювати з ними мають саме спеціальні педагоги. Отже, готовність майбутніх спеціальних педагогів до профілактичної діяльності в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами схильними до прояву булінгу – це особистісний психологічний стан професійної готовності до даного процесу, який передбачає наявність знань, умінь і навичок, необхідних для кваліфікованого виконання професійних функцій і ролей.

**Аналіз досліджень.** Результати аналізу наукових джерел свідчать про те, що вивчення даної проблеми перебуває в колі актуальних досліджень сьогодення широкого загалу науковців таких, як: А. Авер'янов, Т. Алексеєнко, А. Бочавер, Г. Беженар, Р. Іванченко, І. Кон, А. Король, Л. Лушпай, Д. Лейн, Є. Ожієва, О. Паскаль, Б. Хіллер та інші.

**Мета статті** полягає у теоретичному обґрунтуванні та виділенні компонентів, критеріїв та рівнів готовності майбутніх спеціальних педагогів до профілактичної діяльності в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами схильними до прояву булінгу.

**Виклад основного матеріалу.** З метою визначення ступеня готовності майбутніх спеціальних

педагогів до профілактичної діяльності в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами схильними до прояву булінгу, було визначено наступні компоненти:

1. Мотиваційно-ціннісний компонент готовності майбутніх спеціальних педагогів до профілактичної діяльності в роботі з дітьми з особливими потребами схильними до прояву булінгу, характеризувався такими показниками, як: сформованістю мотивів до професійної діяльності; наявністю стійкого інтересу до роботи з дітьми з особливими потребами; визначеною мотивацією до успіху в роботі; осмисленістю основних цінностей діяльності і готовністю їх втілювати у процес професійної діяльності.

2. Організаційно-компетентнісний компонент готовності майбутніх спеціальних педагогів до профілактичної діяльності в роботі з дітьми з особливими потребами схильними до прояву булінгу, характеризувався: володінням студентами знаннями та вміннями щодо організації профілактичних заходів; сформованістю професійних компетенцій для роботи з дітьми з особливими освітніми потребами схильними до прояву булінгу.

3. Профілактичний компонент, характеризувався наступними показниками, такими як: готовність до виконання профілактичної діяльності в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами схильними до прояву булінгу; володінням діагностичних методик та інноваційних технологій профілактики агресивної поведінки дітей з нетиповим рівнем розвитку.

4. Змістовний компонент даної готовності, характеризувався показниками: розумінням суті проблеми прояву булінгу серед дітей означеної категорії, їхньої агресивної поведінки, її механізмів взаємодії умов та факторів прояву даного явища.

Відштовхуючись від цих показників відбувалося науково-дослідне експериментальне дослідження, яке проходило в декілька етапів.

З метою перевірки готовності майбутніх спеціальних педагогів щодо профілактичної діяльності в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами схильними до прояву булінгу в освітньому інклюзивному середовищі на першому етапі експериментального дослідження була застосована методика мотивації успіху і боязні невдачі (опитувальник Реана).

Другий етап дослідження проходив у визначенні рівня перцептивно-невербальної компетентності (за методикою Г. Розен); також на даному етапі (за методикою «КОЗ – 1») було оцінено комунікативні та організаторські здібності спеці-

альних педагогів в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами.

На третьому етапі дослідження виявляли готовність майбутніх педагогів до профілактики булінгу серед дітей з особливими освітніми потребами в освітньому інклюзивному середовищі. А саме: «Чи вмє майбутній спеціальний педагог орієнтуватися в своїй діяльності, відчувати всі тонкощі профілактичного процесу?». Для вивчення даного питання застосовували анкету самооцінки студента в профілактичній діяльності.

Останнім етапом експериментального дослідження, було визначення рівня знань проблеми булінгу. Для виявлення рівня знань щодо проблеми стосовно булінгу, було застосовано власний опитувальник.

Експериментальну вибірку становили студенти Університету Ушинського, майбутні спеціальні педагоги денної і заочної форми навчання у кількості 50 осіб, з яких 25 ввійшли до експериментальної групи, решта 25 осіб до контрольної.

На першому етапі експериментального дослідження був проведений опитувальник Реана «Мотивація успіху і боязнь невдачі» з метою визначення рівня мотивації і надії на успіх; визначення рівня мотивації на невдачу, боязні невдачі у прийнятті рішення або виконанні роботи.

За результатами першого етапу експериментального дослідження, отримали наступні результати. На низькому рівні виявили 32% респондентів в експериментальній та 28% осіб у контрольній групах. Ці студенти, мотивовані на невдачу, відрізняються підвищеною тривожністю, низькою впевненістю у своїх силах. Намагаються уникати відповідальних завдань, а при необхідності вирішення надміру відповідальні завдань можуть впадати в стан, близький до панічного. Принаймні, ситуативна тривожність у них в цих випадках стає надзвичайно високою. Все це разом з тим може поєднуватися з досить відповідальним ставленням до справи.

Середній рівень склав – 36% опитуваних (ЕГ) і 40% – контрольної. Майбутні спеціальні педагоги цього рівня можуть ризикувати в своїх діях та не боїться невдач, ставляться до них байдуже, також у силу свого гнучкого характеру при виконанні якогось важливого питання, або роботи намагаються всіма способами уникнути невдачі.

Що стосується достатнього рівня, виявлено як в експериментальній так і в контрольній групах однакову кількість по 32% респондентів. При такій мотивації, реципієнти даного рівня, починаючи справу, мають на увазі досягнення чогось конструктивного, позитивного. В основі активності

студента лежить надія на успіх і потреба в досягненні успіху. Такі спеціальні педагоги зазвичай впевнені в собі, у своїх силах, відповідальні, ініціативні й активні. Їх відрізняє наполегливість у досягненні мети, цілеспрямованість.

Результати першого етапу експериментального дослідження, показали, що респонденти двох груп мають високий відсоток низького рівня, це в свою чергу свідчить про те, що в студентів при виконанні роботи більше присутня мотивація до невдачі ніж до успіху, вони не зацікавлені в продуктивному результаті своєї діяльності, не впевнені в тому, що зможуть досягнути позитивних результатів, в основному апатичні до життя.

Середній рівень має різницю між двома групами декілька відсотків. Це означає що вони мають гнучкий характер і в більшості випадків намагаються уникнути невдачі, однаково відносяться до мотивації успіху та мотивації до невдачі.

Невтішним є достатній рівень. Але попри це, респонденти, які діагностувалися за ним, мають надію на успіх і потребу в досягненні позитивних результатів своєї діяльності. Такі студенти зазвичай впевнені в собі, у своїх силах, відповідальні, ініціативні й активні. Вони дуже цілеспрямовані та наполегливі.

На наступному етапі експериментального дослідження спочатку виявляли «Чи вмiє майбутній спеціальний педагог налагоджувати відносини з оточуючими?» (за методикою перцептивно-невербальної компетентності Г. Розен), отримавши наступні результати: низький рівень спостерігався у 28% студентів (ЕГ) та у 32% осіб (КГ) – це свідчить про те, що респонденти поглинені своїми власними проблемами і недостатньо уважні до проблем інших; на середньому рівні виявили 40% реципієнтів (ЕГ) та 36% осіб контрольної групи. Це говорить про те, що студенти проявляють нездатність до налагодження відносин і розуміння характеру міжособистісної взаємодії. Не досить впевнено та активно взаємодіють з іншими; що стосується достатнього рівня було виявлено однакову кількість осіб у двох групах, у кількості по 32% респондентів, які характеризуються перейманням проблем інших людей і неувагою до своїх власних.

Підводячи підсумок після проведеної методики, можна сказати, що студенти в силу напруженої ситуації в країні поглинені своїми власними проблемами і не завжди уважні до проблем інших (за браком часу, можливості тощо). А взагалі, низький рівень перцептивно-невербальної комунікації, говорить про те, що студентська молодь не завжди проявляє здатність до налагодження

відносин і розуміння характеру міжособистісної взаємодії в які залучені.

Середній рівень займає найбільший відсоток опитуваних. Це говорить про те, що студенти сприймають до уваги проблеми інших на перцептивно-невербальному рівні, але не загострюють на них велику увагу. Здатні проігнорувати, щоб не вирішувати проблеми і не брати на себе відповідальність.

На достатньому рівні більше ніж на низькому, але менше ніж на середньому відсотків. Респонденти даної категорії володіють вмінням переживати за проблеми інших більше, ані ж за свої.

Також на даному етапі було виявлено й оцінено комунікативні та організаторські здібності за методикою «КОЗ – 1». Методика діагностує прояв та стійкі показники комунікативних і організаційних здібностей майбутніх фахівців.

Низький рівень виявлено у 28% опитуваних експериментальної та 24% осіб контрольної груп – це свідчить про те, що респонденти не прагнуть до спілкування, відчують себе ніяково у новій компанії, колективі, віддають перевагу проводити час наодинці, обмежують коло знайомих, відчують труднощі у встановленні контактів та під час виступів перед аудиторією.

На середньому рівні було виявлено однакову кількість осіб у двох групах по 44% респондентів – це говорить про те, що майбутні спеціальні педагоги прагнуть до контактів з людьми, не обмежують коло знайомих, відстоюють свою думку, планують роботу.

Що стосується достатнього рівня то в експериментальній групі спостерігалось 28% респондентів, а в контрольній трішечки більше – 32% осіб. Це визначає той факт, що майбутні спеціальні педагоги даного рівня, не розгублюються у новій обстановці, швидко знаходять друзів, постійно прагнуть розширити коло знайомих, займаються громадською діяльністю, допомагають близьким, друзям, проявляють ініціативу у спілкуванні.

Підводячи підсумок, можна сказати наступне, що на низькому рівні порівняно не багато студентів, але достатня кількість, щоб цією проблемою займатися, тому, що саме ці студенти не досить швидко орієнтуються у складних ситуаціях, віддають перевагу легким справам та не готові приймати самостійні рішення.

Середній рівень набагато відрізняється від достатнього, а тим паче від низького. Це говорить про те, що студенти при наявності бажання можуть відстоювати свою точку зору і домагаються, щоб вона була прийнята. У незнайомій компанії нерідко відчують пригніченість, але якщо певний колек-

тив викликає симпатію та бажання працювати є, активно включаються в роботу та проявляють свої організаторські і комунікативні здібності.

На достатньому рівні не однакова кількість респондентів, але ті, хто на ньому знаходиться говорить про те, що вони володіють достатнім наближеним до високого рівня комунікативних та організаторських здібностей. Студенти мають мету, і чітко її досягають у відповідності своїх можливостей, ініціативні в роботі, можуть побудувати позитивні взаємовідносини з різними категоріями людей, вміють пристосовуватись до різних обставин.

Зауважимо, що дана методика констатує лише наявний рівень розвитку комунікативних і організаторських здібностей в даний період розвитку особистості. Якщо при обстеженні виявився не дуже високий рівень розвитку комунікативних і організаторських здібностей, і при цьому особистість категорично не згодна з результатами, то це зовсім не означає, що вони залишаться незмінними в процесі подальшого розвитку людини. За наявності позитивної мотивації, цілеспрямованості і належних умов діяльності дані здібності можуть розвиватися.

На третьому етапі експериментального дослідження виявляли вміння майбутніх спеціальних педагогів проводити профілактичні заняття для подолання булінгу серед дітей з особливими освітніми потребами в освітньому інклюзивному середовищі. Було використано анкету, яка включає 17 запитань, відповідь на деякі з них студент міг дати в розгорнутому вигляді, що дало змогу нам побачити наскільки він орієнтується в проблемі дослідження.

На низькому рівні, як виявилось, знаходиться 40% реципієнтів експериментальної та 36% осіб контрольної груп, це говорить про те, що учасники, не чітко усвідомлюють значення профілактики в професійній діяльності, це ті, хто ніколи не проводив відповідних заходів, не вміють працювати в даному напрямленні. Їм не сильно подобається працювати з дітьми в напрямку профілактики агресії, булінгу, насильницьких дій серед дітей з нетиповим рівнем розвитку.

Середній рівень налічував 32% респондентів експериментальної та 36% осіб контрольної груп, які в деякій мірі вважають себе готовими до проведення профілактичної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в освітньому середовищі, адже певний досвід роботи вже мають. Самостійно профілактичні заходи не проводили, але співпрацювали з більш кваліфікованими спеціалістами в даному питанні.

На достатньому рівні, серед студентів, як експериментальної так і контрольної груп знаходяться по 28% опитуваних. В основному це студенти, які вже неодноразово проводили профілактичні заходи на різну тематику під час практики. Вони мають повну готовність, впевнені в своїх силах, а також мають великий багаж не тільки умінь та навичок, а ще й знань, які отримали у стінах університету, які відіграють важливу роль у підготовці та проведенні відповідних профілактичних заходів.

Підсумовуючи результати, можна сказати, що існує три рівні самооцінки готовності студента до профілактичної діяльності.

На низькому рівні між експериментальною та контрольною групою не велика різниця. В основному респонденти даної групи ще не вмотивовані до виконання такої діяльності. Не мають тієї кількості знань, у них ще все попереду. Це свідчить про те, що ми маємо ці знання надати і підвищити рівень мотивації та заохотити їх до виконання профілактичної роботи.

На середньому рівні між двома групами різниця незначна. Студенти даного рівня відповідально ставляться до проведення профілактичних заходів, зацікавлені в цьому, але не вистачає ще певної бази, для більш досконалого виконання такого виду професійної діяльності.

Ситуація достатнього рівня свідчить про те, що група опитуваних, чітко усвідомлюють, що таке «профілактична діяльність», її особливості, технологію проведення та правила.

Останнім етапом експериментального дослідження, було визначення рівня знань проблеми булінгу. Для виявлення рівня знань майбутніх спеціальних педагогів, було розроблено власний опитувальник, який допоміг у досягненні мети поставленої на початку експериментального дослідження. Опитувальник включав у себе 15 запитань, до якого входили як відкриті так і закриті запитання. Результати виявилися досить цікавими, так як на кожному рівні було виявлено однакову кількість респондентів обох груп. А саме: низький рівень посіли майбутні спеціальні педагоги двох груп у кількості по 28% реципієнтів – це свідчить про те, що в найменшій частині респондентів є мало знань щодо проблеми булінгу, відсутній пізнавальний інтерес до вивчення нових, актуальних тем, які стосуються погіршення поведінки серед дітей з особливими освітніми потребами та їхніх знущань один над одним, мають звужене коло знань в професійній діяльності; на середньому рівні знаходиться по 40% респондентів експериментальної та контрольної груп,

у яких є сформовані на достатньому рівні знання щодо булінгу, але їх не достатньо для досягнення ефективного та продуктивного результату, пізнавальний інтерес у таких студентів виникає лише при виникненні професійної проблеми або ситуації; достатній рівень досягли студенти обох груп по 32% осіб кожна. Ці респонденти знають визначення поняття булінг, його основні характеристики, особливості. Активно вивчають нові, актуальні теми агресивності дітей з особливими освітніми потребами, які необхідні в роботі спеціальному педагогові, гнучко та варіативно підбирають заходи щодо профілактики булінгу серед цих дітей в професійній діяльності, прагнуть до розширення та поглиблення знань, діляться своїми знаннями з іншими, завдяки знанням отримують позитивні результати.

Отже підводячи підсумок, можна сказати, що у більшості студентів є знання з проблеми булінгу. Низький рівень знань присутній, але не в значній кількості, нажаль респонденти цього рівня не зацікавлені в отриманні нових знань, їх влаштовує та позиція, яка присутня в даний момент. Зазвичай не займаються поновленням своїх знань, не знають визначень, технологій у проведенні профілактичних заходів в боротьбі проблеми булінгу.

Середній рівень займає найбільший відсоток опитуваних. Знання на цьому рівні набагато вищі ніж на попередньому. Такі студенти можуть займатися профілактичною діяльністю проблеми булінгу, мають поверхові знання стосовно проблеми дослідження, пізнавальна активність виникає в разі необхідності, не можуть передавати знання іншим, так як самі не достатньо ними володіють.

На високому рівні респонденти даної категорії володіють достатнім рівнем знань питань булінгу, висока пізнавальна активність, передають знання іншим, мобільні, гнучкі та оперативні в вирішенні різноманітних соціально-педагогічних ситуацій. Оперують якісним проведенням профілактичних заходів.

**Висновки.** Підводячи підсумок проведеної експериментально-дослідної роботи, можна сказати, що у майбутніх спеціальних педагогів не сформована повністю готовність до профілактичної діяльності в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами схильними до прояву булінгу. Вони мають відповідну мотивацію до виконання такої роботи, організаторські та комунікативні здібності, які є невід'ємною частиною у підготовці та проведенні профілактичних заходів. Але у них не досить розвинута перцептивно-невербальна компетентність, це та складова професійної діяльності, яка допомагає орієнтуватися в проблемі не випитуючи про неї у оточуючих. Це можливість власної внутрішньої рефлексії стосовно даного питання. Також в більшості відсутні поняття проблеми булінгу.

Результати проведеного дослідження дають підставу для розробки та апробації експериментальної програми, яка буде направлена на формування готовності майбутніх спеціальних педагогів до профілактичної діяльності з дітьми з особливими потребами схильними до прояву булінгу в освітньому середовищі. З метою створення позитивного емоційно-забарвленого клімату серед майбутніх спеціальних педагогів, для підвищення їхнього рівня мотивації до успіху, і зниження рівня боязні невдачі, а також, зниження рівня особистісних деформацій.

#### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Протидія булінгу в закладі освіти: системний підхід. Методичний посібник / Андрєєнкова В.Л., Мельничук В.О., Калашник О.А. Київ : ТОВ «Агентство «Україна», 2019. 132 с.

#### REFERENCES

1. Andreenkova V. L., Melnychuk V. O., Kalashnyk O. A. Protydiia bulinhu v zakladi osvity: systemnyi pidkhid [Overcoming bullying in an educational institution: a systematic approach]. Methodical manual. Kyiv: Agency "Ukraine" LLC, 2019. 132 p. [in Ukrainian]